Jaar 1530 - 1534

Pauwel Heindericxs *schrijft in zijn 'Jaerboeken van Veurne' het volgende:*
Op den 5de november 1530 heeft het in Vlaenderen een soo groot tempeest gemaeckt dat de zee in verscheyde plaetsen doorgespoelt zynde, vele landen rondtom de stede van Brugge over watert zyn geweest.
Men bevindt, dat ten selven tyde een deel van Oostende, het welcke **Oudt Oostende** genaemt was, in zee soude verdroncken zyn.

A 3723 mei 1530 n.s.
1530 Octrooi verleend bij Keizer Karel V om een rente te nemen van 1068.0.0 ponden tournois die Poperinge aan hem schuldig was in date van 1529.

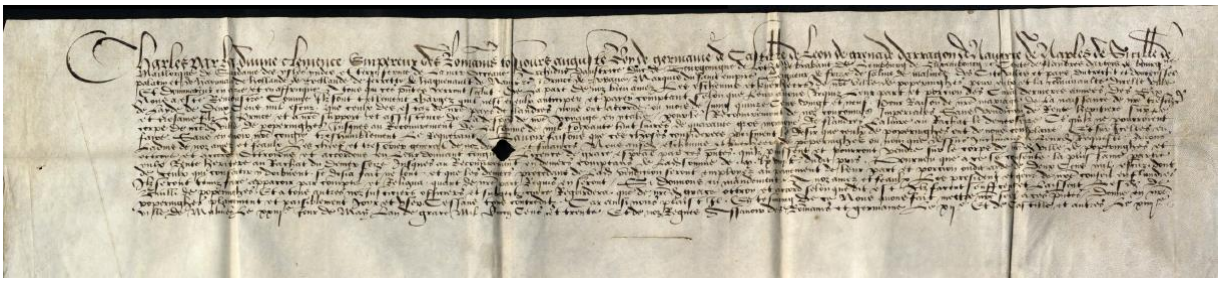

Charles, pa la divine clemence – emperuer des Romains, toujours Auguste – roy de Germanie, de Castille, de Leon, de Grenade , dArragon, de Navarre, de Naples, de Sicille, de Maillorcque, de Sardaigene, de Ysles Yndes et terre ferme de la mer Océane, archiduc d'Autriche, duc de Bourgongne, de Lathier, de Brabant, de Limbourg, de Luxembourg et de Gheldres, comte de Flandres, d'Artois, de Bourgongne palatin, de Haynaut, de Hollande, de Zélande, de Ferrette, de Hagenault, de Namur, prince de Zuwane, marquis de Saint-Empire, seigneur de Frise, de Salins, de malines, de cité, villes et pay d'Utrecht et Overyssel et dominateur en Azie et en Affrique
Atous qui ces presentes verront, salut
De la part de noz bien amez, les eschevins et kuerheers de notre ville de Poperinghes –
Paur eulx et la communaulté dicelle ville
Nous a ceste rmonstré comme ils sont tellement chargez, quil n'est en eulx anticiper et payer comptant selon que leur avons requiz leur part et porcion des cincq derniere annees des six de l'ayde de deux cens mil escuz,
que ceulx des estan de notre pays de Flandres –
nous ont accordé au mois de juinq quinze cens vint et neuf –
pour raison de notre amrriage - de la naissance de notre tresche et treame filz le prince et à notre support et assistence de la despens de notre voyage en Ytalie –
pour le recouvrement de noz courronnes imperales
sans vendicion de rente heritiere sur le coprs de notres ville de Poperinghe – jusques au recouvrement de la somme de mil soixante huit livres de quarante ros monnoye de Flandres – la livre au rachat denier seize ce quilz ne pourroient faire
sans en avoir notre congie – tres humblement le requeant
savoir faisons que les choses condidereer mersment le de six que ceulx de Poperinghes ont de nous complaire et sur icelles en ladine de nos amez et feaulz – les chief et tresornes genrela de noz domains et finances – nous ausel eschevins et kuerheers de Poperinghe on nous que dessus inchmane a leurs requeste
avons attroyé et accordé – ottroyons et accordons en leur donnant congie – licence de grace espeiclae par les presentes –

quilz puissent et pourront vendre sur le corps de notre ville de Poperinghes e t de ceulx qui consentir y doibvent – se devra fait – ne font – et que les deniers procedane de ladict vendicions, seront employer au payement de leur part et porcion audit ayde de deux cens mil escuz – dont ilz seront tenuz faire apparoir par compte et reliqua quant de notre part requis en seront – se donnerons en mandement a nos amez et feaulx les president et fens de notre conseil en Flandres – bailli de Poperinghes et a tous autres , noz justiciers, officiers et sujectz regardera que de notre grace, ottroy et accord selon que dit est –
ilz facent suffrent et laissent les gens de Poperinghe planement et paisiblemen joyr et user, cessant tous contredits – car aussi nous plait il –
en tesmoing de ce nous avons fait mettre notre seel a ces presentes –
donne en notre ville de Malines –
le xxiij ste jour de may l'an de grave mil cincq cens et trente et de noz regne assavons des Roamins et Germanie le xijde et de Cstille et autres le xiiij ste.

De cruusbroeders

Oscar Fiers schrijft dat het onmogelijk te bepalen in welk jaar deze rethorieke gilde tot stand gekomen is.
De oudste stukken laten ons weten dat zij in 1530 **heringericht** is geweest, ten gevolge van een geschil ontstaan te Yper.
De **Cruusbroeders** wilden aldaar deelnemen aan een toneelwedstrijd uitgegeven door de rederijker kamer van Ieper, maar de grootste teleurstelling stond hen aldaar te wachten.
Men vroeg hen de keuren te willen tonen die aan deze gilde waren geoctrooieerd geweest en ongelukkiglijk kon men aan deze eis niet voldoen daar de keuren door een brand waren vernield geweest.
De cruusbroeders mochten dus niet mededingen in de wedstrijd maar het ergste was dat zij niet meer kon doorgaan als geoctrooieerde gilde en al haar voorrechten verloor.
Alzo luidde de beslissing van de hoofdgilde **Alpha en Omega** van Ieper.
De cruusbroeders gingen in beroep tegen deze ongehoorde beslissing. Zij wenden zich tot keizer Karel V die hen op **6 mei 1530 een** nieuw octrooi verleende, waardoor zij in al hunne vroegere voorrechten hersteld werden.

Oscar Fiers heeft blijkbaar het register van de Kruisbroeders zelf in handen gehad en heeft hieruit het octrooi overgeschreven, wat wij dan weer van hem overnemen.

Annexe A
Desen bouck behoort toe de Cruusbroeders licht ghelaeden bynnen deser stede van Poperinge
Beginnende van tjaer 1530

In den naem des Vaders, des Soons ende des Helichs Gheest
Noch hebbben prinsche, deken ende gouverneurs mitsgaders notable vander ghilde ende kamer van rethorycken, gheseit **licht gheladen cruusbroers van Cristus ghebenedyt an thout des cruusen,**
up den hooghen docsael binnen der kercke van Sint bertins te Poperinge, gheoctroyert byder keizerlyker majesteit gheordineirt deze naervolghende ordinanschen gheschreven achter de copie vanden voorseiden octroye hier naer volghende:
Kaerle, byder gracien Gods, Roomsch keizer altyts vermeerdert srycs, coninck van Germanien, van Castillien, van Leon, van Aragon, van Navarre, van Napels, van Scescillien, van Maeljorke, van Sardinnen, vanden Eylanden, van Indien ende vasten landen, vander zee oceayane, ertshertoghe van Oostrycken, Hertoghe van Bourrgoignen, van Lotry, van Brabant,

van Lemburch, van Luxenburch, **Grave van Vlaanderen**, van Aertois, van Bourgonge, Palstgrave van Heneghauwe, van Holant, van Zeelant, van Ferette, van Harguenant, van Namen, enz.
Prijnche van Zwaven, Maergraeve des heilichs riics, heere van Vriesland, van Saline, van Mechelen vander stat, steiden ende landen van Utrecht en van Overyssel ende dominatuer in Asye ende Affricke,

Allen den gonen die dese jeghenwoordighe brief sullen syen, saluut
Van weghen der confrairen ende ghemeene gheselschepe vander rethoricke gheseit **lichtgeladen Cruusbroers** binnen der stede ende heerlichede van **Poperinghe** in onze landen van Vlaenderen,
Es ons te kennen ghegheven hoe dat sy supplianten ende huere voorzaten in const vander rethorycke gheantiert ende gheuzeirt hebben in speilen, in loven ende dyerghelycke om prys vandeen steide ter andre,
ende dat van zoo ouden tyden dat gheen memorie en es ter contrarie, achtervolghende denwelken
zoo hebben zy supplianten
ten onderhouden vanden selven gheselschepe ende rethorycke ende ter aughmentatie vanden godlycken dyenst,
gheuseirt huerlieder outaer te onderhouden,
zoo sy noch doen vanden heleghen cruuce up den docsael binnen Sinte Bertens kercke,
ende by dyen syn sy gheheeten Cruusbroers
ende over alsulk hebben zy in tjaer **xv hondert zevene** bescreven gheweist by dezen vander steide van **Werveke** als rethorisiens omme te commen spelen zo ander kameren van rethorycken deden omme prys te winnen.
Aldaer zy supplianten hemlieden vonden alzoo oock dede een andre gheselscheip van rethorycke vanden oultaere vanden heleghen gheest,
dewelcke met anderen kameren van rethorycken van anderen steiden,
de supplianten debateren ende wederlegghen willen omme te speilen ende prys te winnene,
up twelke de supplianten sustineirden ter contraryen,
bydat zy als kamere van rethorycken bekent waren van zoo ouden ende langhen tyden dat gheen memorie en was ter contrarie,
twelke zy by sertyfycacie vander wet deden blyeken,
ende mits dyen dye van der wet van Werveke mitsgaders de kamerren van rethorycken daer wezende te vreden waren ende de supplianten voor kamer van rethorycken ontfanghen
ende hebben daer naer diversche upperpryzen ghewonnen als kamer van Rethorycken daer ende in andren seiden als **Vuerne, Nyeupoort** ende elders,
alzoot blycken mach byden pryzen noch in wezen synde,
ende hebben tselve alzoo continuellicke gheuseirt tot in de oestmaent laestleden
alzoo zy supplianten metten andren kameren ende rethorycken **by dye van Ypre** bescreven waren omme aldaer te commen loven ende spelen.
Zoo est ghebuert dat sy supplianten hemlieden aldaer ghevonden hebben
met open standaerden naer trein van rethorycken,
in tvelt van denwelken standaerde voor huerlieder hooft ende patroon staet ghefigureirt Jesus an thout des crucen, ghehouden met tween inghelen
waerby sy supplianten de naem draeghen **Cruusbroers,**
waerby gheschreven staet: ‘**Comt al tot my dye bezwaert syt, want myn jock es zoete ende myn last is licht’.**
Ende onder den voet vanden cruuce staet een herte met tween struusfedren
omdat zy supplianten oock ghenaemt zyn **lichtgheladen** ende cruusbroers.

Boven den cruuce staet ghefigureirt God den Vadre, in teeken dat Cristus ghebenedyt riep an syn hemelschen Vader an thout des cruucen hanghende; '**Vadre waer omme heb dy my ghelaten?'**
Uuten welken fyguere van God den vader es ghemaect dalende den heleghen Gheest, segghende; '**Spiritus Domini est multiplex'**
Ende dat in teeken dat dye const van rethorycken es een zonderlinghe gratie vanden Heleghen Gheest.
Ende alzoo zy supplianten aldus binnen der stede van Ypre wezende
met opene standaerden
zijn ghedachvaert gheweist voor den Vader vander kamere van Rethorycken der zelver steide ende voor hem comparerende
versocht hy te wetene of zy waren oft niet ghemerct dat zy met alsuclke opene standaerden ghecommen waren.
Up twelcke sy supplianten verclaersden als dat zy by dye heeren van Ypre bescreven waren ende dat zy up dat bescriven quamen,
verclaersende voorts dat zy up tsuurpluus vander vraghe niet ghestoffiert en waeren omme te antwoordene,
versouckende daer toe dach ende tyt.
Ende mits dat zy supplianten **gheen bryeven van octroye oft previlegen en vinden**, vemoeden dat dye by fortune van brande dye in Poperinghe te meer stonden ghesien heeft, verloren syn,
zoo beduchten zy dat men hemlieden van nu voortan als kamer van rethorycken niet en zouden willen ontfanghen, noch tot pryzen dye zy zouden moghen winnen,
admiteren, twelcke hemlieden commen zouden theuren grooten grieve ghemerct huerlieden oude usansen ende possessien enz…

Biddende seere oodmoedelic dat ons ghelieven wille hemlieden te consenteren ende accorderen
dat zy van nu voort an zullen moghen gaen tallen steden, heerlicheden, dorpen ende plaetsen anthierende de const van rethorycken,
met openen standaerden in fyguuren, dyvyzen ende wapenen als vooren verhaelt
ende dat vry ende vranck ter plaetsen daer sy bescreven worden
omme prys te moghen winnen
ende hebben als zy dye zullen winnen ende verdyenen,
ende voort te moghen draghen in bordursel oft anders voorseide wapenen up huerlieder kerrels ende rocks metten vierslaghe,
ende metten zelve bordursels zynde, daer zy bescreven werden
vry ende vranck te syne, ghereserveirt van saken crimineil,
ende voort te statueren
dat een yeghelick dye in huerlieder broederschap commen wille
ghehouden wert ten incommen tot den onderhouden van den dienst Gods ende vanden autaere te ghevene II schele paresys
ende ter doot ses schele paresys
dewelke men op huerlieder oft hueren oirs ende goede soude vermoghen ten innen ende executeren metten wettelycken costen,
ende hier up doen expedieren onse opene lettren van octrooye in behoorlycke voorme.

Soo est dat wy de saken voorscreven over ghemerct ende hier up ghehadt tadvys onsen lyeven ende ghetrauwen, dye president ende luyden van onsen rade in Vlaenderen,
gheneghen wezende ter beide ende supplicatie vanden voornoemde supplianten,

hebben hemlieden ghejonnen, gheoctroyeert ende gheaccordiert,
jonnen, octroieren ende accorderen hemlieden ghevende oorlof ende consent uut sonderlinghe gracie by deizen
dat zy zullen moghen hebben ende houden huer kamere van rethorycken
ende den gonne dye by hemlieden daer inne voort ontfanghen sullen worden ghehouden ende ghereputeirt sullen syn in al onsen landen voor rethorisiens
ende voor al sulcke toeghelaeten ende ontfanghen in allen gheselscheipenende vergaderinghen van rethorycken
ende sullen moghen gaen tallen steiden, dorpen ende plaetsen daer sy bescreven sullen worden om prys te winnen, met open standaerden in fyguren, divyzen ende wapenen
als zy nu ghewoonlick syn ende pleghen te doene,
ende dat sy de voorseide wapene sullen moghen draghen in borduersel op huerlieder kerels ende rocks metten vierslaghe.
Voort dat alle degonne dye in huerlieder broederschap sullen willen commen,
ghehouden zullen syn thueren incommene ten onderhouden van den dyenste Gods ende huerlieder oultaer, te gheven II schele paresys ende ter doot VI schele paresys
sonder nochtans dat daeromme de voornomde supplyanten vermoghen sullen heerlick excuscie te doene, noch oock te ghenyetene eenighe vryheit,
sauf conduit oft ghelde.
Ontbiedende daeromme ende bevelen den voorseiden van onsen raede in Vlaendre, hooch baliu van Ghent, Ypre ende Brugghen
ende alle andere onse rechtren, usticieren, officieren ende ondersaten dyen dit angaen oft an roeren mach,
hueren stedehoudren ende elcken van hen bysondre, zoo hen toebehooren zal,
dat zy van dezen onzer gracien, octroy, accoort, oorlof ende consent inder manieren boven verclaerst
doen, laten ende ghedooghen de voornomde supplianten rustelick, vredelick ende volcommelick gheniten ende ghebruken sonder hemlieden te doene ofte laten gheschien nu, noch in toecommende tyden,
eenich hinder, letsele ofte moeyenesse ter contrarie in eenigher manieren want ons alsoo belyeft.
Des toorconde soo hebben wy onsen zegel hieran doen hanghen.
Ghegheven in onse steide van Mechelen den Vide dach in meye in tjaer ons heeren duusent vyf hondert ende xx,
Ende van onsen rycken te weten vanden Roomschen Croone t XIIden
ende van Castillen croone XIIIIden
By den keiser Karel in synen raet
Getekend De Langhe

De Ordonnantie
Dit naervolghende es dordinanche hoe ende in wat manieren dat men van nu voort an deze voorseide gheprevelig ierde ghilde ende broederschap onderhouden zal ten profytte ende auchmentacie van der goddelycken dienst, een outaere van den heleghen cruuce up den docsael binnen der kerke van Sinte Bertens te Poperinge.

Eerst ende alvooren zo sal men op den heleghen cruusendagh in septembre van jaere te jaere de voorseide ghilde sitten ten huize daer den prynsche woonachtich es.
Item de voorseide ghilde ten daghe vorseid sittende ende vergadert synde, soo sal men alvooren by elexye kyezen **een prynche** by den voyse vanden ghemeenen gheselscheipe,

dewelcke voise ghehoort werden by den ouden prynche ende **capelaen** vander voorseide ghilde.
Item den prynche inden voorseide maniere ghecoozen synde, zoo sal den voorseide prynche metten ouden prynche ende capelaen kyzen uuten generale gheselschepe **eenen deiken**.
Item den voorseiden nyeuwe prynche ende deken ghemaect zynde, zoo sal den voorseiden prynche ende deiken bedancken **de gouverneurs** vander verleden jaere ende verlaten van huerlieder dienst ende stappans kyezen naer huerlieder discresie VI gouverneurs **ofte vynders** toe hemlieden omme den outaer ende den dienst Gods te bewaerne.
Item noch boven dyen zoo zal men ten zelven daghe by den selven prynche, deken ende gouverneurs kyezen VI notable uuten ghemeene gheselschepe naer huerlieder discresie, dewelke ten raede werden van Prynsche, deken ende gouvernuers ende den gheheele gheselschepe alst noot es.
Item den voorseiden prynche, deken ende gouverneurs zullen alle jaere naer dat zy verlaten werden binnen vyf ofte zes daeghen der naer, den nyeuwen prynche, deiken ende gouverneurs overgheven alle saken daer of zy administracie ghehadt hebben ende dat ter presencie van den voorseide VI notable.
Item de voorseide prynche, deiken ende gouverneurs zullen hebben eenen dyenaere naer huerleider discrecie, dewelke ghehouden wert tallen tyden de ghildebroeders te vermanen ende te vergaderen, voort alle saterdaghe tlof te gaerene ende over te bringhene inde handen van de gouverneurs.
Item dat doende, den voorseiden dyenaere zal hebben in alle vergaederinghen vanden gheselscheipe quytte ghelach in wat steiden, plaetsen dat zy binnen der steide ofte daer buuten.

Tot zover de regels van de Kruisbroeders. Speciaal is wel de volgende akte waarin men de regels vastlegd tot het stichten van een 'Ghemeenen goede ende buerse' van de gilde. Blijkbaar wilde men de 'schamele' of arme leden van de broederschap niet teveel belasten en besloot men dan ook om schapen en bijen te gaan kweken waarvan de opbrengst ten voordele van de gilde kwam.

25 november 1531
Dit naervolghende zyn ordinancien vanden ghemeenen goede ende buerse
vander ghilde ende kamere van rethorycken van Christus ghebenedyt an thout des cruucen binnen Sinte Bertens kerke te Poperinghe,
gheseit lichtgeladen cruusbroers,
gheoctroyeirt byder Keizerlijke Majesteit gemaect ende inghestelt by **Lauwys Pilgherem**, als prynsche,
Jan Clais als deiken
Ende voort by den zes notable vander voorseide ghilde ende camere te weten; **Clais Scerryer, meester Pieter Meganck, Christiaen Debergh, Francois de Scottere, Cornelis Jacobssen ende meester Willem van Wareghem**,
metten accorde vanden gouverneurs ende ghemeene ghildebroeders vanden voorseiden ghilde ende dat int jaer ons heeren **duuzend, vyf hondert ende eenendertich den xxv dach in november.**

Omme dies wille dat onse voorsaeten ende wy jaerlickx onderhoudende onze kamere van retorycken tonzen grooten coste in tuuttrecken van deen steide ter andere om prys,
ende mits datter vele quade costen an cleven als van waeghenaers, torcken, actueren ende factueren, ende andere,

de welcke beloopen tot groote somme van ghelde, ende dat wy oock de voorseide quade costen op onzen aultaer niet brynghen en willen
Overghemerct dat onze voorsaten nooit en hebben willen doen,
beduchtende dat byden voornomden grooten costen vele scamel ghildebroers oftrecken zouden ende achterblyven ten ware dat men by goede middele de voornomde quade costen tot dien ghevynden coste.
Item omme twelcke duechdelijck middel te vinden,
zoo hebben eeneghe goedwilleghe ghildebroeders van huerlieden propren goede ghiften ghegheven als **ghelt, lameren, byen oft anders** ende dat gheïmployeert ende daer of ghemaect **een ghemeene buerse**
ende de vorseide byen ofte lameren uut ghegheven ter meenten omme te multyplyieren als dat men in toecommende tyden dye vornomde ende andre quaede verlooren costen by dyen zoude moghen recouvreren.
Item van denwelcken ghiften de personen dye dye ghegheven heben ghenaempt staen in een registre dye de besorghers vander voorseide buerse hebben.
Item ende omme al de voornomde provyzen ende middelen wel ende duechdelyck te onderhoudene zoo zal den prynche metten advyze van deken, gouverneurs ende notablen maken ende committeren alle jaere twee ofte **drye besorghers** naer dattet van nooden wezen zal.
Item dewelke ghehouden zullen zyn binnen den jaere drye ofte vier waervan ter plaetsen daer sy oft huer voorsaten de vorseide byen ende scaepen ter meente ofte anders uut ghegheven hebben ende besyen ende ondersoucken oft zy wel ghetraytyert zyn oock besorghende van dat hemlieden van nood es ofte wert.
Item ende als de vorseyde byen, scaepen oft ander beesten multyplyeeren ende dat men de oude vaten vanden vorseide bien slaen zal ende scaepen scherren zal oft anders, zoo sullen de voorseide bezorghers dat afval vercoopen ende imploieren tot alzulken zaken als hier naer volghen.
Item zoo wanneer hier eenighe quaerten commen zullen van eenighe steden, dorpen ofte plaetsten sprekende oft zendende an camers van rethorycken,
zoo sullen de voorseide bezorghers den bode ofte bryngher der quaerte ontfanghen ende feestieren hem oock ghevende eenen penninck van VI schele wert zynde oft een juweelkin van zelvre zoo goet.
Item zullen oock gheven den scryvere dye de voorseide quarte uut scryven ofte copyen zal voor syne salaris twee schelen, mits dat hij't begheirt.
Item de besorghers, den bode feestierende oft ooc eenighe andre ghildebroeders met hemlieden zullen moghen te vooren hebben ende verteren XII schelen uuter ghemeene buerse dye de vorseide besoorghers verscyeten zullen ende daer mede rekeninghe doen.
Item zullen oock de voorseide besorghers alle jaere up den heleghen sacramentsdach ende up den Poperingschen ommeganck dach binnen den omganck van der prosessye zenden den knape vander ghilde met eenen pot wyns ende beschyncken ale de ghilde susters ten huuze daer zy woonachtich zyn oft vynden zullen.
Item de voorseide besorghers zullen voort alle jaere voor den heleghen cruucen dach in september jeghen dat men den maeltyt houden ende den prynse vermaken sal,
ommegaen van huuze te huuze oft andere pesoonen van alle de ghildebroeders ende vraghen oft hemlyeden belyeft ter maeltyde te commen,
hemlieden declarerende dat men hemlieden ontfanghen sal ende eerlyck tractieren,
de ghehuwde mannen, eenich ofte ghesellen, om vyf schelen paresys ende de vrauwen om drye schelen paresys.
Item de besorghers zullen oock de prinche helpen ende besorghen eene eerlycken tamelycken maeltyt naer costume,

ende zullen bidden den prochiepapa ende capelaen vander kerk metten capelaen vander voorseide ghilde ende voort den balju ende amman van der steide,
ende telcken ghebrade stellen een vierendeel wyns, dyes zal den prynche hebben tsynnen oorboore boven den ghestelde taks vanden besorghers, drye pond paresys ende een vanden besten scaepen vanden voorseide ghemeene goede ende buerse mits dat zy metten ghestelden taks vanden maeltyt niet ghedaen en mochtten.
Item ende als den prinche ghemaect wert ende oock de notable ende dat men de rekeninghe houden zal voor den nyeuen prynche ende deiken metten notable,
zoo zullen de bezorghers by huerlieden registre oock over brynghen ende rekeninghe doen voor deselve alsoo wel als de gouverneurs vander voorseide ghilde ende outaere,
ter presencie van alle ghildebroeders dyet hooren willen in toppenbare ten huuze van den voorseide prynche.
Item zullen voort registreren alle jaere hoevele dat de voorseide **bien oft scaepen** ghemeerst ofte ghemindert werden ende onder wyen zy rusten ende dat ter selver rekeninghe.
Item zullen oock betoghen, by registre te wyens, waer ende hoevele dat zy alle ghemaect zullen hebben van **wulle, byen oft scaepen**, wye dat ze ghekocht zal hebben ende waer toe dat zy dat sullen uut ghegheven ende gheimployiert hebben.
Item ende mits en dyes dat de voorseide buerse vanden ghemeenen goede in toecommende tyden boven de vorscreven lasten ghestelt op de voorseide buerse by goede fortune te vooren gherochte van ghelde ende dat de gouverneurs vanden outaere den dyenst van God qualick onderhouden conste,
ofte van eenighe andre zaken als oornamenten te outaere ende dyenste dyenende,
zoo zal den voorseiden prynche metgaders gouverneurs ende notable naer huerlieden discrecie de outaer helpen ende secoureren van den incommende ghemeene buerse ende goede.
Item ende mits dat tghemeene gheselschap in tgenerael ghedelibereert ware uut te treckene ende te rezene omme prys,
zoo zullen de bezorghers met prynche, deken, gouverneurs metten notable vergadren ende oversyen hoe de ghemeene buerse ghefourniert es ende naer dyen hemlieden reghelen hoevele dat zy verzorghers ten secourse vanden quaeden costen ten gheselscheipe waert legghen zullen aner last ende staet.
Item de voorseide bezorghers zullen ooc de prysen dye byden ghemeene ghildebroeders in toecommende tyd ghewonnen zouden moghen zyn
dye delivereren in de handen van de prynche, deken ende gouverneurs van den voorseiden outaere ende ghilde ende dye registeren in tregystre van den pryzen
omme dye in wezen te houden ende eeuwich teblyven alzoo men van ouden tyden gedaen heeft
ende dat ten fyne in toecommende tyden de kerk by eenigher infortune oft van brande ghedestrueirt ware ende outaer oft oornamenten daer mede
oft vervreimt by oorloghen oft anders,
als dat men den voorseiden docsael, outaer ende ornamenten metten voorseiden juweelen ende prysen zoude moghen weder omme repareren ende oock den dyenst onderhouden.
Item de voorsedie bezorghers en sullen in gheender manieren onder hemlieden houden eenich ghelt vanden voorseiden ghemeenen goede oft buerse,
noch bewaeren in huerlieder huus,
ne maer zullen hebben op den dorsael alleene **een lade met een secreet oft een secreet laiken** ende dat met tween of III sloten of alzo vele diversche sloten der an als daer besorghers toeghecommiteirt werden, omme daerinne te sluutene ende te bewaerne ghelt oft anders daer of dat zy last hebben sullen.
Item de voorseide bezorghers en zullen geen breedre lasten in brynghen noch schulden maken, noch uutgheven in tgoede noch int quade

breeder dan vooren verclaert staet,
in eenigher manieren oft anders en zullen zy gheen rekeninghe passeren
ne maer indyen zy eenich profyt vonden te doene metten ghelde te imployeren,
zy zullent vertooghen princhе ende gouverneurs.
Item omme tondersceet te weten van de byen welke vaten dat de vaders zyn of heeten , dewelk onghemeene staen
nemaer alleene toebehooren de buersen
zonder degone daer zy staen ter meente yet der an te hebbene,
zullen de besorghers dye vaten altyts teekenen in tuutghevene met **een heelen cruuskin** ande handthave vanden buuck end dat cruuskin in de voorseide tap of hanthave branden metten yzere daertoe ghemaect.
Item ende de buucken -?- dye zy besorghers uutgheven zullen
dye de meente houders alle jaer haelen zullen omme de zwormen
zullen dye zelve vaten teekene voor tuutgheven met **eene ghebrande halve cruuskin** met een yser ooc daertoe ghemaect.
Item ende de buucken dye zy besorghers uutgheven zullen dye de meente houders alle jaere halen zullen omme de zwormen zullen dye zelve vaten teeken voor tuutgheven met eene ghebrande halve cruuskin met een yser ooc daertoe ghemaect, van denwelken zworme de ghemeente houder **altyts de helft** hebben moet.
Item de voorseide besorghers en zullen gheen buucken ydel uutgheven om zworme ongheteekent, noch onghecruust, anden voorseiden tap ghebrant ende memoryeren hoevel datter elc meente hoduer alle jaere haelt.
Item ende als de voorseide besorghers eenighe meenten in coope ofte delen jeghen heurlieder meentehouders als byden welken dat de voorseide zworme eerst maer half toe hoorden by tverdeelen oft tincoopen
zouden worden gheheel de beurse toebehoorende
als by denwelken daer sy eerst maer met een halve cruuce gheteekent en waren,
zoude men moeten dat halve ghebrant cruus uut synde ende branden daer up de vooseide hanthave een nyewe gheheel cruus
ende gheven dan dye vaten voorts voor gheheel uut naer costume.

Oscar Fiers schrijft verder:
Deze gilde had haar altaar in de Sint Bertinuskerk en als een bijzonderheid dient vermeld te worden dat gezegden altaar opgericht was boven **op het hoogzaal**, hetwelk ten dien tijde bestond al voren in de kerk, tussen de vier moerpijlers van de middenbeuk en waarvan het torentje dat diende tot wenteltrap om er op te geraken, nu nog zichtbaar is, in de zuidkoor, rechtover de deur der sacristie.
De keuren en de bijzonderste voorwerpen aan de gilde toebehorende, alsmede met geld, werden bewaard in een koffer staande op het dokzaal, welke koffer gesloten was met zoveel verschillende sloten dat er bestuurders belast waren met het beheer der fondsen.
Het was in deze gilde dat er vele giften gedaan werden in natura, zoals van lammeren en van biekorven, waarvan de opbrengst veel bijbracht tot haar voorspoed en haar bloei.
De bijzonderste juwelen van de oude gilde van de kruisbroeders, blazoen, zilveren kruis en zilveren halsband zijn thans in het bezit van de heer Georges Tack te Ieper.

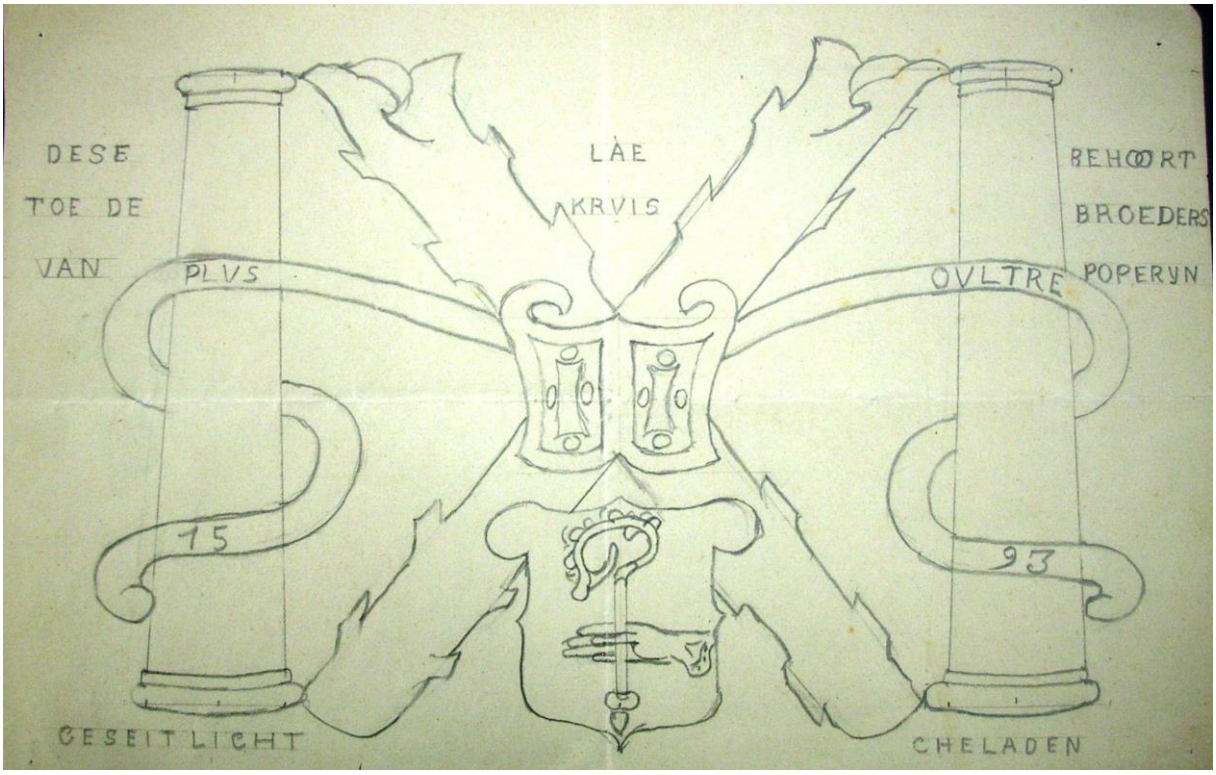

DBNL – Biekorf jaargang 70 - 1969
[p. 57]

Rederijkers houden bijen

Poperinge 1531

De Retoricijnen van het Kruishout, alias Cruusbroers ofte Lichtgeladen, van Poperinge verkregen in 1530 van Keizer Karel een nieuw oktrooi, en zouden ermee een nieuwe lente tegemoetgaan. Geldelijke zorgen bleven echter dreigen. De verplaatsingen naar andere steden, uitgaven voor wagens, toortsen, ‘actueren ende factueren’ ledigden immer weer de gildekas. De leiding wilde ditmaal krachtdadig vooruitkomen, prince Lauwys Pilgherem, deken Jan Clais en zes notabelen (Ciais Scerryer, meester Pieter Meganck, Christiaen Deberch, François de Scottre, Cornelis Jacobssen en meester Willem van Warygheem) stonden er voor in. Een nieuw financieel beleid werd vastgelegd op 25 november 1531 in de ordonnantie ‘vanden ghemeenen goede ende buerse vander ghilde ende kamere van Rethorycken’ van het Kruishout. (Annales Soc. Hist. d'Ypres V, 1872, 41-47).

Uit die ordonnantie blijkt dat een deel van de leden hun bijdrage betaalden in natura, te weten in lammeren en in bijen. De nieuwe regeling bepaalt dat voortaan o.m. van de ingeleverde bijen een ‘ghemeene burse’ gemaakt wordt. Twee of drie bezorgers worden aangesteld die verantwoordelijk zijn voor alles wat die bijen van de ‘ghemeene burse’ aangaat, d.i. ‘de zwormen, vaten ende buucken’. Verscheidene artikelen van de ordonnantie betreffen het regelmatig bezoeken en bezien van die gilde-korven, het merken (door inbranding) van de vaten, het uitbrengen van een jaarverslag, de vergoeding van de bezorgers.

De opgebrachte gelden werden echter weer zeer snel verteerd aan de representatiekosten, geschenken aan inviterende kamers,

wijnpresenten, deelneming aan processie en ommegang. Hoelang dat bijenhouden voor de Kamer van de Poperingse Lichtgeladen rendabel geweest is, kan niet worden uitgemaakt.

C.B

1531

Engelbert d'Espagne, abt van Sint-Bertijns

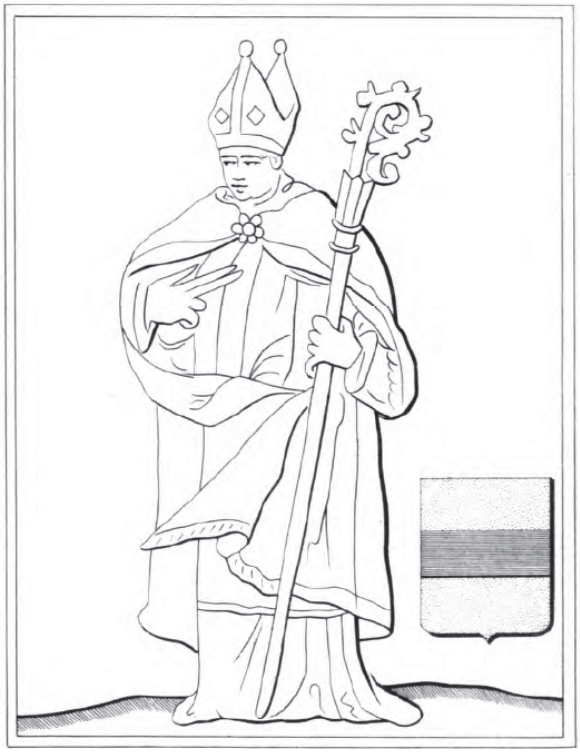

In 1531 wordt Engelbert d'Espagne of van Spanje de 68ste abt van Sint-Bertijns en dus heer van Poperinge. Ondanks zijn naam was hij geboren te Breda.
Hij kreeg het habijt uit de handen van de voorgaande abt Antoon van Berghes *of Bergen* op de 10de december 1499.
Deze was ten andere zijn oom aan moeders zijde.
Hij werd op de 12de januari 1531 abt gewijd door Willem van Gonneville, bisschop van Damas en in de presentie van onder andere dom Louis Heurtaut, de abt van Clairmarais, Jean Boucherel en de abt van Sint Augustijn bij Térouanne.
Op de 31ste maart 1532 deed hij zijn eerste mis in de abdij.
De **2de juni 1532** *deed hij zijn blijde intrede te Poperinge.*
Hij bleef heer van Poperinge tot aan zijn dood in 1544.

En we laten Van Meerbeek nog eens aan het woord:

Anno 1531 in Januaris was coninck Ferdinandus binnen de stadt van **Colen** in de teghenwoordigheydt van den keyser synen broeder ende van sommighe keurvorsten tot eenen roomschen coninck gekozen – hoe wel den hertoghe van Saffen daer tegen was met syne protestanten.
Men placht de keuse tot Franckforte te doen, maer om dat de religie aldaer verandert was – soo wierde de keuse ghedaen tot Colen – ende van daer is Ferdinandus met het selve geselschap tot Aken gekomen – alwaer hy naer de oude ghewoonte is ghecroont gheweest coninck der Romeynen.
De voorschrevne keyser – naer dat de crooninge ghedaen was – quam na Brussel ende Ghendt – stellende voor Gouvernante van dese Nederlanden **vrouwe Marie – weduwe van den coninck van Hongaryen –** de welcke haer hof meesten deel hieldt in de stad van Brussel, waer

door de stadt meer dan de helft verbetert is gheweest.
Op de laesten dagh van november is te Mechelen gestorven **Margarita van Oostenryck –** dochter van de keyser Maximilianus den eersten van dien naem – moye van den keyser Carolus – oudt zynde ontrent twee en vyftigh jaren – geregeert hebbende ontrent dry en twintigh jaren.
Sy wiert begraven te Burgos in Spaignen by haren broeder ende haer herte te Brugge by haere moeder – ende haer ingewant wiert te Mechelen daer sy geboren was – begraven.

1531 - De armenzorg en de gemene beurse en de arme school

In de kroniek van Ramaut lezen we het volgende:
Anno **1524 den 13 juny** wiert binnen Ipre gefondeert de burse ofte den Berg van Caritate, daer het gemeente hunne goederen mogen verpanden sonder croijs te betaelen.

Een Berg van Barmhartigheid is een 'leningsbank' voor de armen. Ten minste, daar kon men wat van zijn spullen in pand geven voor een geldlening – zonder croys – of wel zonder percent.
Wanneer men zijn lening kon terug betalen, kreeg men dan zijn zaken terug. Wanneer men dat niet kon binnen een gerede termijn, werden de 'overblijvende' zaken geregeld openbaar verkocht. Voor zover we weten is er nooit een 'berg' geweest in Poperinge en dienden de Poperingenaars naar Ieper te gaan.
We nemen ten minste aan dat zij dit als 'niet-burgers' van Ieper, dat eveneens mochten doen.

*Ieper moet de eerste stad in Vlaanderen zijn geweest, waar dit soort armenzorg officieel werd gereglementeerd. Op **3 december 1525** publiceerde de Ieperse magistraat een ordonnantie, waarbij alle hulpverlening door de '***Ghemeene Beurse'** *moest geschieden.*
Voortaan werd de bedelarij verboden, arbeidsplaatsen voor de arme lui werden opgericht en scholen voor de behoeftige kinderen kwamen tot stand.
Jacob de Pape (Papa) van Poperinge, *(°Poperinge ca. 1480 - + Ieper ca. 1555)* priester-dichter en schoolrector te Ieper in 1530, alsook **Christian Cellarius,** dichter en schoolrector te Sint-Winoksbergen, die er aanvankelijk afwijzend tegenover stonden, werden er fervente verdedigers van.
De bedelorden, die het als een aanslag op hun prerogatieven ervoeren, en niet konden dulden dat het beleid van de armenzorg in handen van de wereldlijke autoriteiten terecht kwam, verzetten zich hardnekkig. Zij stelden dat het Ieperse stadsdecreet in strijd was met de bijbel ende de leer van de kerkvaders.
Op **10 september 1530** convoceerde de prelaat van Sint Maartens de oversten van de vier bedelorden. Op die vergadering was er naast de Ieperse authoriteiten, ook een afgevaarddigde van het geestelijk hof van Terwaan.
Samen met broeder **Jan de Croock**, lector in het klooster van de dominicanen, werd de Poperingenaar **Jacob de Pape**, naar Parijs gestuurd om de theologen te raadplegen.
Tijdens haar beraad op **16 januari 1531** keurde de theologische faculteit van de Sorbonne het Iepers experiment goed.
De hervormingen waren niet strijdig met de wetten van de kerk, op voorwaarde dat de stad de bezittingen van de clerus respecteerde en dat de openbare bedeltochten van de monniken niet werden verboden.
Jacob DePape *werd opgenomen in het bestuur als 'besorgher van den aermen'.*
Ook in **1535** *was De Pape, zo schrijft* ***meester Germain Schoonaert*** *(Westhoek 2000 – nr. 4) nog steeds betrokken bij de armenzorg te Ieper.*

*Onder andere g*eïnspireerd door het tractaat van **Juan Luis Vives** over de armoede, verkondigde Keizer Karel V tenslotte op **7 oktober 1531** een edict, waarbij de armenzorg door de gemeenten moest worden gecentraliseerd. Aan alle steden en dorpen werd bevolen, hun liefdadige fundaties in een gemeenschappelijke beurs, onder toezicht van de magistraat, te verenigen.

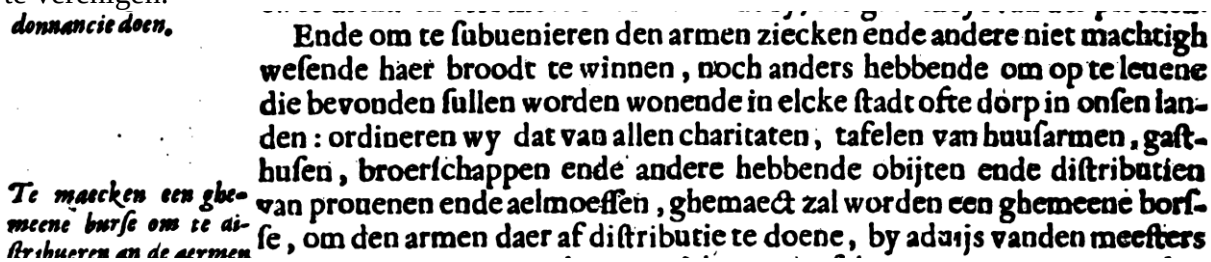
donnancie doen.

Te maecken een ghemeene burse om te distribueren an de aermen

Ende om te ſubuenieren den armen ziecken ende andere niet machtigh weſende haer broodt te winnen, noch anders hebbende om op te leuene die bevonden ſullen worden wonende in elcke ſtadt ofte dorp in onſen landen: ordineren wy dat van allen charitaten, tafelen van huuſarmen, gaſthuſen, broerſchappen ende andere hebbende obijten ende diſtributien van prouenen ende aelmoeſſen, ghemaect zal worden een ghemeene borſſe, om den armen daer af diſtributie te doene, by aduijs vanden meeſters

Bovendien werd de verplichting opgelegd, ‘De kinderen van den aermen’, die eertijds van de bedelarij leefden, ‘ter schole te stellen, ofte tot een ambacht.’

Meester G. Schoonaert *schrijft in zijn artikel ‘*Onderwijsstructuren te Poperinge in de 16e eeuw’ *(Aan de schreve – 15° jaargang 1985 nr 1) over het ontstaan van ‘*De aerme schole’ *het volgende:*
Omstreeks **1516** had de stad Brugge reeds de zorg over de Bogardenschool, een internaats- en externaatsschool voor behoeftige jongens, op zich genomen.
Dergelijke initiatieven hadden mogelijks de aandacht gekregen van de grote humanistische pedagoog **Juan Luis Vives,** die in opdracht van de stad Brugge, op 17 maart 1526, zijn ‘De subventione Pauperum’ of ‘Hulpverlening aan de armen’, liet verschijnen.
Vives kreeg aldus niet alleen een groot aanzien op gebied van onderwijs en didactiek, maar werd ook bekend om zijn ideeën in verband met sociale hervormingen.
De ideeën van Vives en de ordonnantie van Ieper kenden in humanistische kringen en onderwijsmiddens heel wat aanhangers.

Marinus van Reimerswale - 1530

Uit de Keizerlijke Ordonnantie van de 7de oktober 1532, halen we nog de volgende passage:

Item, dat van den kinderen van den aermen die welcke voor dese politien ende ordonnantien ledighghangers waeren, levende op rabauwerie die eenighe zullen ter scholen ghestelt worden, ende een ander om een ambacht oft ander negociatie te leeren,
ofte de goede lieden te dienen, ende deghene die ambacht leeren zullen, zullen op zondaghen ende heyleghe daghen leeren haeren Pater Noster, haer gheloove ende de gheboden vander gheleghen kercken, by den schoolmeestere die daertoe gheordonneert zal worden, ende die welcke hemlieden des Sondaeghs leeden sal ofte doen leeden tot der missen, te preken ende tot der vesperen.
Ende opdat de voorseyde kinderen meer bequaem ende gheneeght moghen zyn omme te dienen ende leeren, zullen die ghecommitteerde van der voorseyden chari-tate zorghe draghen hemlieden te voorsiene van cleederen ende van des zy be-houven zullen, oock om den zelven te doen reyneghen ende cuusschen vander vuligcheyt, ende ghenesen van des ongasicheyt ende schorftheyt die sy zouden moghen hebben, so verde als die aelmoessen zullen moghen betrecken.
Ende sullen de voorschreven officieren, wethouders ende ghecommitteerde tot der voorschreven charitate doende de voorseyde aelmoessen, hemlieden voughen ende regulieren, soo sy in haere consciente voor tbeste bevinden zullen te behooren.

De behoeftige kinderen. die voorheen leefden op 'rabauwerie' (bedelarij) en zich vaak als 'ledighghangers' door het leven sleepten, werden voortaan door het Keizerlijk edict van 7 oktober 1531, met een bijzondere zorg omringd.
Opdat de jongens in de beste omstandigheden zouden kunnen studeren werden door de ordonnantie nog andere materiele voorzieningen getroffen. De dismeesters moesten de behoeftige kinderen voorzien van de nodige kledij, voor zover de caritatieve bijdragen van de bevolking voor dergelijke uitgaven volstonden.
Ook aan de hygiene moesten de verantwoordelijken de nodige aandacht besteden en bijgevolg de arme kinderen 'doen reynighen ende cuusschen vander vulicheyt', om de invasie van epidemieen te vermijden.

Kinderen met een bijzondere intellectuele aanleg, die in onze stad de armenschool hadden beeindigd, werden tot de grote school toegelaten, zonder het gewoon schoolgeld te moeten betalen. Deze kosten werden eveneens solidair door de ge-meenschap gedragen.
Sommige scholieren konden zelfs met behulp van een studiebeurs hun studies aan de universiteit voltooien.
Reeds in de 15de eeuw studeerden twee stadsgenoten, Michael de Poperinghes en Egidius Jannet, aan de Leuvense universiteit, waar ze als «pauper» ingeschreven waren.

Het was ook binnen deze ordonantie dat men de armen die onderhouden warden van de dis verplichtte **een 'litteken'** *te dragen zodat zij in het openbaar herkenbaar zouden zijn.*

1531 - Octroy der gulde van den Heilighen Victor -

Na de Kruisbroeders in het jaar 1530, is het aan de Langhoirs Victorinen om in 1531 hun octrooi aan te vragen. Zij krijgen het volgende octrooi dat in hun register opgenomen wordt.

Allen den ghonnen die dese presente letteren sullen sien, sien ofte hooren lesen, vadere, prince, raden ende ghemeene gheselschepe van der rethorycke, onderhouden binnen de stede van Ypre, als wesende de oudste bekenste Rhetorycke van Vlaenderen, saluut

Met kennisse der waerheden doen te wetene dat wy ontfaen hebben de supplicatie van **Andries Everaert, Jacob Trioen, Jan de Haene ende Frans Vancamere** als gouverneurs van de gheselschappen ghenaemt **Langhoirie** onderhouden binnen der stede van Poperynghe, mitsgaeders ende ceritificatie van den zelven stede, inhoudende hoe dat sy supplianten **over veertig jaeren ende tyts meer** gheweest hebben een gheselschap van Rhetorycke,

de naeme draeghende Langhoirie ende pryzen ghewonnen in ’t fait vander edelder conste der rethorycken,
en dat sy supplianten nog gheneghen syn omme dezelve conste te antieren
ende nu dat sy supplianten noyt gheconfirmeert, nochte gheaucthoriseert en zyn van eenighe van den hooft caemeren van den Rethorycken
die cornimatien ende baptizatien vermoghen te ghevene
sy supplianten niet goedelykx en souden derven frequenteeren ofte hemlieden vinden in eenighe steden om prijs te winnen ende de conste van Rethoryccke te hantieren
uyt vreese van ghedesaleert ofte wederleyt te zyne van anderen caemeren,
branck ende tytelen van rehtorycken,
Soo ist dat sy supplianten ons ootmoedelyck ghebeden hebben
omme van ons ’t hebben dopsele ende tytels van rethorycken
omme by virtute ende cracht van dien te moghen compareeren in alle vergaederinghe van rethorycken, alsoo wel buiten den lande van Vlaenderen als daer binnen,
vry, vranck, sonder reproche als andere tytel ende gheconfirmeerde caemeren ende gheselschappen –
soo ist dat wy gheneghen zynde tot augmentatie ende vermeerstinghe der edelder conste van rethorycken,
daer inne dat ghelegen is alle eerbaerheyt, scientie, ende ghenoughelycken tyt cortynghe, sonder eenighe vileinie,
de voornoemde supplianten ghedopt hebben ende tytel ghegheven
‘**Langhoirie van Poperinghe’**
sulkcx als sy van den ouden tyden ghenaemt syn gheweest,
welcke naeme ende tytele wy gheaccordeert, ghewilleceurt, gheoctroyeert ende gheconfirmeert hebben,
ende by dese om onse presente letteren accordeeren, willeceuren, octroyeeren ende confirmeeren van nu voortaen te syne ende wesene een caemere ende gheselschap van rethorycke
ende hemlieden over sulckx overal te presenterene in alle besloten ende andere steden, plaetsen ende dorpen binnen den lande ende graefschepe van Vlaenderen ende elders,
daer men beroupen ofte spelen ende conste van rethorycken hanteert ofte hantieren sal, gheestelycke ende andere materien,
in rethorycke te stellen ende vertooghende by esbattementen ofte anderszins, loven ende refereynen te segghene,
ende voort andersints in de voornoemde conste ende aert van Rethorycke te doene wat andere gheconfirmeerde caemere van rethorycke tot hiertoe gheuseert syn ende vermoghen hebben te doene.
Octroyeerende voorts den voorseiden gheselschappe van heurlieden devise in heurlieden vendere ofte standaert en op heurlieden nieuwe abyten ofte anders elders dat hemlieden belieft,
te moghen draeghene eenen gheest daelende met den hoofde nederwaerts uytten wolcken met reden een rolleken daeronder, daerin gescherven:
Victores reddit spiritus
Voor heurlieden patroon eenen **Sinte Victor**
aen d’een syde ende aen d’ander syde eenen ghenaemt **heer Gibbe**,
sittende op eenen ezele met eenen sack op syn hooft,
sulck als sy een patroon onder hemlieden hebben en wy een ghelycken.
Ende indien ’t voornoemde gheselschap, omme eenighe kwestien ofte gheschillen tusschen hemlieden ofte andere caermere ende gheselschappen ghebeurende betrocken waeren elders dan voor ons,

zoo refereren wy de kennisse van dien tonswaert,
als heur wettelyck hooft ofte ressoort, wesende omme deselve kwestie by ons ofgheleyt, of gheappointeert,
’t syne soo recht ende redene bewysen sal
versoeckende ende niet min begherende met neirstigheden alle gheselschappen ende caemeren van rethorycken,
onse beminde medebroeders,
dat sy den voormelden gheselschepe van Langhoirie houden ende kennen willen over sulcx als vooren gherecommandert
oock overmits ons recht ende eenyeghelyck in ’t syne,
ende mits desen soo iet ’t voorseide gheseldschap ghehouden te allen tyde als sy van ons vermaent worden by ons te comene ende onderdaen te syn
ende ons te obedyeren als onse ondersaeten wesende, daertoe sy hemlieden verbonden hebben.
In kennissen der waerheden ghegheven onder den zegel van den voorseiden gheselschepe van rethorycken van der drievuldigheyt,
den tienden dagh van oust in ’t jaer vijfthien honder ende een en dertich
Naer collaetie
En met spatie
Jegens het origineel
Is bevonden uyt de gronden
Dit octroy te syn fideel

Tot zover het octrooi.
We gaan toch even verder in op het embleem van de Victorinen.

We zien centraal de **Heilige Victor** van Xanten getekend staan. Als we deze tekening vergelijken met het beeld aan de dom te Xanten, vinden we heel wat overeenkomsten.
Victor was volgens de legende een Romeins officier van het Thebaanse legioen, die in 287 stierf toen de keizer de christenen vervolgde.
Hij wordt dus afgebeeld als een soort ridder in wapenuitrusting met een rode mantel aan.
Ook de heilige Victor van Marseille was een officier in het Romeinse leger hij werd door een zekere Euticius ter dood veroordeeld door middel van verbrijzeling tussen **twee molenstenen** van een rosmolen. Bij de uitvoering van het vonnis braken deze stenen echter, waarna ze hem dan maar onthoofden.
Vandaar dat Victor van Marseille de patroonheilige van de molenaars is geworden.
Beide Victors versmolten eigenlijk tot één heilige Victor.

We zien op het embleem van de Langhoirs Victorinen, dus centraal de heilige Victor.
Boven zijn hoofd staat de duif van de Heilige Geest, wat zoveel betekent als dat de rederijkerskunst een gift is van deze Geest.
Het embleem van de Langhoirs-Victorinen. Men vroeg zich in de loop van de tijden zich zelf af of dit embleem niet geschilderd was door Lancelot Blondeel, de Poperingse schilder-architect.

Op het vaandel dat Sint-Victor vasthoudt staat er het jaartal **1561,** waarschijnlijk het jaar waarin men het paneel geschilderd heeft. Daarnaast staat de tekst: 'VICTORES REDDIT SPIRITUS' - wat zoveel betekent als: **De zegevierende geest komt terug.**

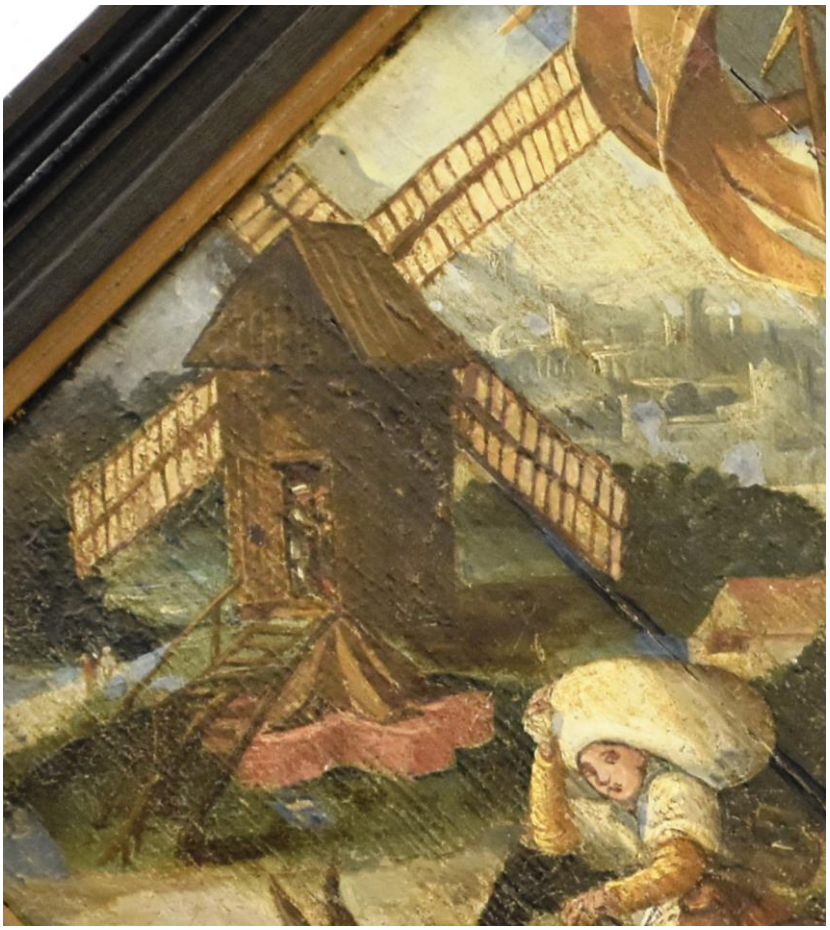

Links staat er een windmolen afgebeeld. In de deuropening boven aan de trap, staat er een koppeltje geschilderd.
Er zijn verschillende varianten op de uitdrukking **'van den molen of met den meelbuidel - bestoven zijn**' – wat zoveel wil betekenen als : zijne zinnen niet geheel en al bij elkaar hebben, "een slag van den molen beethebben, zich mal aanstellen.
Eén van die varianten is: So wye met Venus meil es bestoven – ghecrycht hy troost – hy machs hem beloven. – uit een toneelstuk van Everaert uit het jaar 1530.
En dat wil dan weer zoveel zeggen dat wie door 'Venus meel bestoven is' of verliefd is – wel troost krijgt – maar ook 'zijn zinnen niet geheel en al bij elkaar hebben.

Het valt ten andere op dat er niet alleen een windmolen afgebeeld is maar ook een watermolen – alhoewel we goed moeten lijken. Het is ten andere een watermolen zoals deze die

te Poperinge in de ‘Leverstraat’ stond – waarbij het molenrad aan de achterkant van het gebouw gesteld was.

Naast Sint Victor is de belangrijkste figuur op dit schilderij natuurlijk de man op de ezel. In het ‘octrooi’ wordt er over hem gezegd: aen eenen ghenaemt **heer Gibbe**, sittende op eenen ezele met eenen sack op syn hooft.

*We mogen aannemen dat **heer Gib**be, de zelfde meester Ghibbe is die in de legendarische gilde van de kei optrad als centrale figuur.*
Gibbe staat voor Gent – Ieper en Brugge – of Vlaanderen.
Het is dus duidelijk dat de man in kwestie een ‘zak’ op zijn hoofd draagt – maar dan wel een bijzondere zak, lijkt het mij.
Het lijkt mij of zijn hoofd effectief in de zak zit en dat er hier dus bijna sprake is van een hoofddeksel.

Ik zocht verder en in het boek ‘Reizen in Ierland’ van een zekere J.C. Kohl uit 1842 – lezen we immers het volgende:
In de Engelse havens wordt bijna alles, zelfs de zwaarte lasten, op het hoofd of eigenlijk op den nek voortgesleept. Zij hebben namelijk een eigenaardige soort van kussen, dat zij op den nek leggen en van voren, met een band over het voorhoofd, vast maken. Dit kussen is dik, hoog van boven plat en vult de holte tussen de hals en het hoofd, wanneer dit zich buigt, zo dat het hoofd en nek van boven geheel effen worden, en daar een vlakte ontstaat, waarop dan de zwaarste vrachten half met de hals en de rug gedragen worden.
Het lijkt mij nu dat deze ‘zak’ eerder het voorgaande ‘werktuig’ is. Onder andere uit het proces rond de betaling van het heerlijke recht van het meel met wagens en paarden te voeren te Poperinge, - blijkt dat de molenaars – hun meelzakken ten halse ende metten lyfve, ofte met carretten, di zy mette lyfve moesten steken ende trecken, zonder dat hemlieden toeghelaeten was eenighe peerden, mulen ofte ezels daertoe te ghebruycken.

Dit alles maakt de afbeelding van deze ‘molenaarsknecht’ met zijn zak op zijn hoofd, alleen maar ingewikkelder. Protesteerde deze Gibbe niet alleen tegen Gent – Ieper en Brugge, maar ook tegen de eigen heer abt van Sint-Omaars door op een ezel te zitten?
Gibbe was de nar van de Langoirs – Victorienen en hij rijdt op een ezel of een langoor. Daarmee komen we bij de ‘langhoirs’ of de langoren. Het betekent ook dat de rederijkers

zichzelf eerder identificeerden met de ezel als personage. Zij droegen meester Gibbe of Vlaanderen, dat ook wel een slag van de molen heeft gekregen

Het rechtse gedeelte toont een korenveld waarin zich een aantal rederijkers bevinden. Op de achtergrond bevindt zich een uitgebreide hoeve waarbij vooral het torentje met de duiventil opvalt. Duiven mochten alleen maar gehouden worden door de 'rijkere' mensen, *die een bepaald aantal 'gemeten' grond hadden. Ook de proost – de afgevaardigde van e abt – de heer van Poperinge had een 'duiventil' binnen zijn proostdij.*
Op een 'draag' slede wordt één van de rederijkers gedragen met een bril in zijn hand – hij heeft een bril nodig.
In het Woordenboek der Nederlandse Taal wordt daar over het volgende gezegd: Wel een bril behoeven, spreekwoordelijk van iemand die hetzij door ouderdom, **hetzij door dronkenschap niet goed ziet.**
Gelet op zijn vingers sluit dit misschien ook bij de uitdrukking: zonder bril zien , wat zoveel betekent als 'door de vingers zien'.
Of zoals men ooit schreef:
Tot alle goede politien en ghebruyct gheenen brille,
Maar ziet door de vyngheren heimelick al stille.
Of als volgt:
Ick bidde u mijn lief secretelijck en stille
Laet ons niet soo langhe blijven in gheschille
Toocht uwe nature, uwe strafheyt mijt

Siet deur de vingheren sonder brille

Nu ja, elk ziet door zijn eigen bril of die nu gekleurd is of niet, beslagen of helder, vals is of klaar. Hy ziet nu niet als door geverwde brillen: keurt geel voor groen, gelijck de glaesen willen.
Misschien wilt de man de bril wel gaan verkopen en ‘**iemand brillen verkopen’** *was een uitdrukking die reeds in het begin van de 16de eeuw bestond voor bedriegen, misleiden, iemand wat op de mouw spelden.*
*In het WNT schrijft men ook dat d*e ‘ouderwetsche *brillen* die, zonder veeren achter de ooren, alleen op den neus steunden ook tevens eene soort van klem of knip op den neus waren.
Dit gaf aanleiding tot het gebruik van *bril* in allerlei gevallen waarin men wilde uitdrukken, **dat iemand door een ander hetzij met geweld bedwongen, hetzij met list, door eene valsche voorstelling misleid, gefopt werd.**
En dat gaf dan weer aanleiding tot het gezegd: **Iemand een bril op den neus zetten** – wat zoveel wilt zeggen als iemand plagen of kwellen, maar ook breidelen en bedwingen.
De voorstelling van deze man die niet ‘gebrild’ is – met als achtergrond de duiventil en het huis van de ‘rijke heer’ maken daardoor een interessant geheel. Als je de ‘bril’ op de neus krijgt, ben je nu eenmaal bedot.

Dat onze rederijkers door een graanveld lopen, met hun brilleman boven het maaiveld, kan ook al beeldspraak zijn. Zij zullen daar hun graantje meepikken en zoals men weet: veel graantjes maken een brood, alhoewel alle graan zijn zemelen heeft. Er is geen molenaarshaan of hij at wel gestolen graan en zelfs een blind duif vindt ook wel een graankorrel.

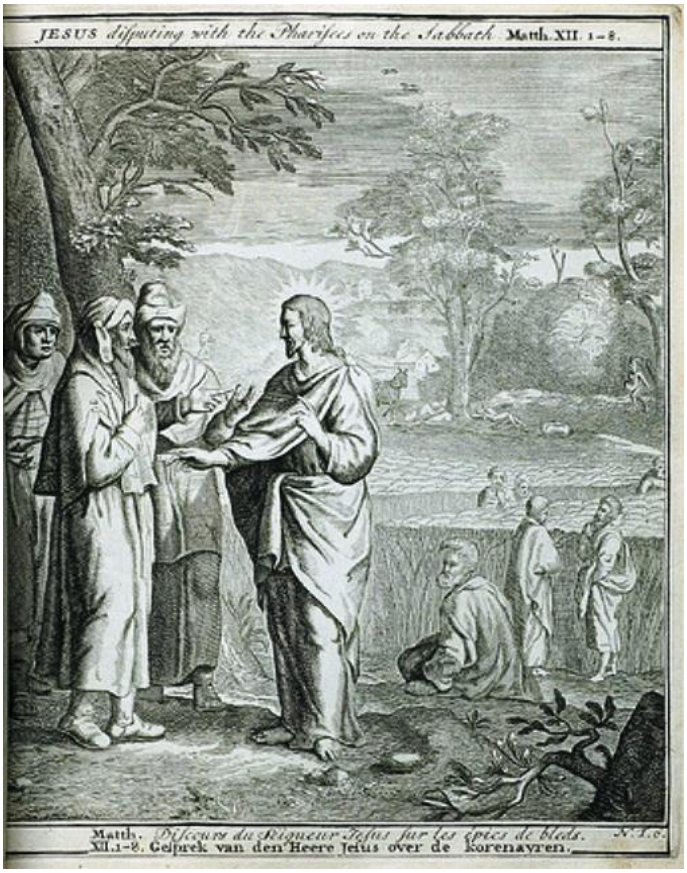

Het kan dat deze scène refereert naar de Bijbelse zin: ‘Het geschiedde op een sabbat, dat Jezus door korenvelden ging (Lucas 6:1).
Het is de inleiding op de parabel waarin Jezus ondervraagd wordt door de Farizeeërs. Zijn leerlingen hadden immers korenaren geplukt en daarbij de aren tussen hun handen gewreven en de korrels opgegeten. Volgens de Farizeeërs was dat werken op een feestdag.
Voor de Langhoirs –Victorinen was hun ledige bezigheid als het plukken van korenaren en het eten van korrels, net zoals de discipelen van Jezus.

Al bij al – je zou van al die symboliek – wel met meel bestoven geraken of zoals men ook wel zei: hij is met de nar gekweld. De molen wint al gaende en niet al stille staende. Hoe je deze afbeeldingen ook interpreteert, het is al koren op de molen van de Victorienen. ’t Is de dulleheid en keikoppigheid die boven komt drijven.

.
Onder de afbeelding van Sint-Victor zien we het schild van de stad Poperinge.
Of zou er hier toch ook iets aan ‘verdraaid’ zijn?
Heeft de handschoen van de abt nu 3 of 4 vingers?

In de 16de eeuw – door de centralisatie van de macht door Karel V – werd er ook voor de molens een algemeen besluit genomen, onder andere voor de oprichting van de wind-, ros- en andere molens, wat voor Poperinge ook belangrijk was.